

Svět a jeho „náprava“

Patočka mluví o „změně světa a dějin“ (in: Hrdinové naší doby); považuji za velmi důležité doplnit, zda jde o změnu k horšímu nebo k lepšímu. K horšímu se svět mění neustále – prostě ve smyslu všeobecné entropie (setrvačnosti se totiž nejsou schopny samy udržovat, ale samy se stále rozkládají a rozdrobují, takže musí být stále aktivně, tj. „někým“, udržovány). A tak jde hlavně o ty změny k lepšímu. Patočkova myšlenka zřejmě spočívá v tom, že bez člověka, tj. bez konkrétního člověka, konkrétní osoby, to nejde, ale že tomu není tak, že by konkrétní člověk sám svou aktivitou mohl a měl ten svět a ty dějiny měnit. Chápu to jako odmítnutí rádlovského „aktivismu“ a jako jakýsi zjemnělý relikv liberalismu a jeho „laissez faire“. To je druhý bod, kde je nutná oprava. Je to relikv zjemnělý, vlastně jen připouštějící, že se svět mění po svém a ze svých sil a prostředků. To ovšem Patočka neříká, takže nechává otevřenou druhou možnost: svět se mění „v nitru“ resp. v „životě“ konkrétního člověka. Čímž se ovšem celá závažnost myšlenky změny k lepšímu dostává před obrovský, ale ani náznak neřešený problém: co to je toto „nitro“? Je to vědomí, subjektivita, nebo to je něco podstatně hlubšího? Něco je naznačeno důrazem na to, že to není člověk, který mění svět (a dějiny), ale že svět (a dějiny) se mění v něm – zřejmě tedy v nitru. Ale je to vskutku „jeho vlastní“ nitro? Nelze tu pomyslet na „nitro“ či „niternost“, které už nelze přisoudit konkrétnímu člověku-jednotlivci, jehož prostřednictvím by se pak svět (a také dějiny) měnil (k lepšímu, to musíme stále připomínat). Člověk tu je sice důležitý, ale nikoli ve své danosti, nikoli jako „nějaká věc, nějaká síla, entita, talent, ‚genius‘“, jak Patočka podtrhuje. Ale jak jinak? Tady už tuším v pozadí určité nová pojetí subjektu, neredukovatelného na žádné danosti, ale také ne jako onoho vlastního a posledního zdroje každého vylepšení, každé novoty, která se pak může ukázat jako změna k lepšímu. Víím, ovšemže víím, že to takto Patočka neřekl a nenapsal (a nejen na tomto místě, ale – pokud je mi známo – ani nikde jinde). Ale kdo by to vůbec mohl dost pozorně přečíst, aby ho něco takového nenapadlo, a aby tímto směrem nešel alespoň o malý krůček dál? (Konec konců: ta několikaletá Patočkova práce na Komenském nemohla zanechat aspoň nějaké stopy; vždyť se celou tu dobu mluvilo právě také o *Panorthosii*, která zatím jediná byla přeložena a vydána česky, a právě tehdy!)

(Písek, 121031-1.)